

УДК 378.046.4:614.253.1/.2]:371.261

О. О. Долгопол

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СЛУХАЧІВ В ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

© Долгопол О. О., 2016

<http://orcid.org/0000-0002-9545-2290>

У статті порушується питання особливостей оцінювання рівня знань слухачів у системі післядипломної медичної освіти. Покладаючись на андрагогічний принцип навчання, автор пропонує критерії оцінювання та триєдиний підхід в оцінюванні знань, умінь та навичок слухачів-лікарів під час практичних та семінарських занять. Самоаналіз, самооцінка слухача, взаємооцінювання та спостереженнями викладача за роботою слухачів є основою для вироблення критеріїв оцінювання. Найбільш придатними у закладах медичної післядипломної освіти виявилися якісна та організаційна системи оцінювання. Автор виділяє загальні та специфічні критерії для оцінювання знань медичних працівників. Найдоцільніше поєднувати нормативний критерій із особистісним підходом. Добре зарекомендувала себе під час підсумкового контролю та оцінювання знань слухачів електронна система управління навчанням Moodle.

Ключові слова: контроль знань, методи оцінювання, післядипломна медична освіта, оцінка знань та навичок слухачів.

Долгопол Е. А. Особенности оценки знаний слушателей в учреждениях последипломного медицинского образования.

В статье затрагивается вопрос особенностей оценки уровня знаний слушателей в системе последипломного медицинского образования. Полагаясь на андрагогический принцип обучения, автор предлагает триединый подход в оценке знаний, умений и навыков слушателей-врачей во время практических и семинарских занятий. Самоанализ, самооценка слушателя, взаимооценка и наблюдения преподавателя за работой слушателей является основой для выработки критериев оценивания. Наиболее применимыми в учреждениях медицинского последипломного образования оказались качественная и организационная системы оценивания. Автор выделяет общие и специфические критерии для оценки знаний медицинских работников. Целесообразно сочетать нормативный критерий с личностным подходом. Хорошо зарекомендовала себя во время итогового контроля и оценки знаний слушателей электронная система управления обучением Moodle.

Ключевые слова: контроль знаний, методы оценивания, последипломное медицинское образование, оценка знаний и навыков слушателей.

Dolgopol E. A. Features of an estimation of knowledge of students in institutions of postgraduate medical education.

The article raises the peculiarities of controlling and knowledge assessment of the students in the system of postgraduate medical education. The author proposes a three-pronged approach in the knowledge assessment, abilities and skills of the students-physicians during practical classes and seminars relying on the principle of andragogical training. Self-analysis, self-assessment of the learner, estimation of each other and a teacher' observations of the listeners' work is a fundament to the development of assessment criteria. Qualitative and organizational assessment systems are the most suitable in the medical establishments of postgraduate education. The author distinguishes general and specific criteria for assessing the knowledge of medical workers. It is advisable to combine normative criterion with the personal approach. Software learning management system Moodle has already earned its favorable reputation during final monitoring and evaluation of students' knowledge.

Key words: *control of knowledge, methods of assessment, postgraduate medical education, assessment of knowledge and skills of students'.*

Постановка проблеми. Питання контролю та оцінювання навчальних досягнень студентів у вищій школі залишається у колі проблемних. Нові вимоги до організації та проведення аудиторних та позааудиторних занять вимагають перегляду та оновлення системи контролю оцінювання їхніх знань, умінь та навичок. Оцінювання в системі післядипломної освіти – не менш гостре питання, в його вирішенні треба враховувати андрагогічний принцип навчання, що включає соціальні та особистісні особливості навчання дорослих (вік, освіта, життєвий та професійний досвід слухачів-практиків, спеціалізація, кваліфікаційний рівень, інтереси, потреби, запити, рівень відповідальності, швидкість сприйняття, стан здоров'я тощо) [3]. Як зазначають науковці, «сучасний підхід до освітнього процесу передбачає не тільки репродуктивне відтворення отриманих знань, а й творчий, дослідницький підхід до їх використання, застосування отриманих знань на практиці» [6; 124]. Ця думка є слушною як для вищих навчальних закладів, так і для системи післядипломної освіти. Тому сьогодні вимагає від педагога модифікації способів проведення різних видів контролю із визначенням його мети, розробленням критеріїв, вибору шкали оцінювання, найефективнішими із яких визнано активні методи оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники О. Пометун, Л. Пироженко, Г. П'ятакова, Н. Заячківська, Н. Ковальчук, Л. Харченко стверджують, що застосування інтерактивних технологій ефективно не лише

під час засвоєння знань студентами, а й у розвитку їхніх соціальних та інтелектуальних здібностей. У той же час інтерактивна взаємодія учасників навчального процесу ускладнює для викладача процес оцінювання досягнень кожного зі студентів, змушує замислюватись над модифікацією традиційних форм оцінювання. Це питання набуває особливого сенсу у системі післядипломної освіти.

Постановка мети. Мета статті – узагальнення досвіду визначення критеріїв форм і методів оцінювання знань слухачів у системі післядипломної медичної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційна система оцінювання у ВНЗ, яка передбачає вирішення таких завдань як перевірка знань, стимулювання до подальшого навчання, контроль за реалізацією мети заняття, визначення недоліків у поданні матеріалу не завжди доцільна, ефективна та навіть етична у системі навчання дорослих, практиків із різним досвідом роботи за фахом, які у післядипломній освіті шукають нових знань, відповідей на конкретні питання з власного професійного досвіду. Тому ми погоджуємося з думкою О. Шендерук та В. Пермінова, які додають до традиційних функцій оцінювання специфічні функції інтерактивної оцінки: перевірку рівня оволодіння навичками мислення та комунікації, вирішення складних проблем та використання соціальних інструментів [7]. Для слухача критерієм ефективності прослуханої лекції чи проведеного практичного заняття є конкретна відповідь на питання, що виникло у нього під час його професійної діяльності, нові знання, що допоможуть йому в подальшій роботі. У системі післядипломної освіти недовірливі виявляються традиційні форми контролю з метою оцінювання, такі як контрольні роботи, перевірка самостійної роботи, реферати тощо. Дорослі слухачі мають активно долучитися до самого процесу навчання, взаємодіяти під час навчання, творчо співпрацювати над вирішенням поставлених завдань, а таку активність найбільш складно оцінити. У такому разі слушною є думка О. Медяник про те, що «важливою складовою оцінювання в інтерактивному навчанні є формування навичок адекватного самооцінювання своєї участі на занятті» [6; 123]. Самоаналіз та самооцінка слухача, взаємооцінювання слухачами роботи один одного на занятті разом із спостереженнями викладача за роботою слухачів у процесі заняття є основою для вироблення критеріїв оцінювання роботи кожного слухача на занятті. Під час проведення практичних занять, переважною формою проведення яких є

робота в малих групах, оцінювання за такими критеріями виявиться ефективним. Викладачі погоджуються, що складніше оцінити індивідуальний внесок кожного слухача в хід обговорення та вирішення поставленої проблеми, набагато легше оцінити роботу групи взагалі. Тому під час оцінювання інтерактивного заняття слід орієнтуватися на такі компоненти: спостереження викладача за участю і роллю кожного учасника інтерактива, самооцінка учасника заняття та взаємооцінка.

Контроль діяльності слухачів, як відомо, включає такі компоненти: перевірку, тобто виявлення знань, умінь і навичок, їх оцінювання, визначення рівня засвоєння й облік – фіксацію результатів оцінювання у вигляді балів. Під час контролю здійснюється оцінювання окремих слухачів. Оцінка – процес і результат виявлення й порівняння рівня опанування слухачами професійно важливих знань, навичок та умінь з еталонними уявленнями, задекларованими у навчальних програмах, збірниках нормативів, стандартів та інших керівних документах [2; 91]. Головна мета контролю – визначити якість засвоєння навчального матеріалу, ступінь відповідності сформованих умінь та навичок цілям та завданням навчання. Контроль має відповідати певним вимогам і бути об'єктивним, систематичним, освітнім, діагностичним, виховним, формуючим, керівним, розвивальним, оцінювальним, усебічним, а також охоплювати всі ланки навчального процесу й сприяти його розвитку та удосконаленню.

Останні дослідження з педагогіки щодо використання різноманітних форм оцінювання за допомогою активних методів навчання (метод проектів, аналізу конкретних випадків тощо) доводять, що невирішеними для системи вищої освіти залишаються питання вироблення критеріїв оцінювання, опису процедури їх застосування, тощо. У системі післядипломної медичної освіти таких невирішених питань щодо оцінювання навчальних досягнень слухачів існує ще більше.

Враховуючи специфіку навчання їхніх навчальних досягнень викладачі кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки Харківської медичної академії післядипломної освіти під час проведення практичних та семінарських занять із циклів тематичного удосконалення «Основи педагогіки та психології вищої освіти (для викладачів медичних коледжів)», «Основи теорії та методики післядипломної освіти (для асистентів, викладачів та старших викладачів ВМНЗ)», «Психолого-педагогічні основи вищої освіти (для викладачів

медичних ВНЗ)» апробували різні форми оцінювання навчальних досягнень слухачів, деякі з яких виявилися ефективними. Зупинимось на них.

Так, у системі післядипломної освіти слід відзначити ряд особливостей критеріїв оцінювання. Серед загальних критеріїв особливе місце займають когнітивний, що характеризується психолого-педагогічними, методичними, культурологічними, мовленнєвими, інформаційними та загальними фаховими знаннями, необхідними для професійної діяльності лікаря; праксіологічний, що характеризується професійно необхідними вміннями лікаря за конкретною спеціалізацією, включає уміння, які є складовою частиною розвитку професійної компетентності лікарів у системі післядипломної освіти, а також мотиваційний, який розкриває мотиви участі лікарів-практиків з різним досвідом роботи у діяльності з підвищення рівня своєї професійної компетентності [6; 123]. Крім того, при оцінюванні роботи слухача на занятті слід враховувати системність (узгодженість знань між собою), міцність знань (здатність відтворення знань у різноманітні проміжки часу й виражається в точності відтворення, усвідомленість знань (відображає їхню суб'єктивну значимість і містить настановчі моменти, які впливають на засвоєння знань) [1; 41]. Також критеріями оцінювання слугують обсяг знань слухача (повнота, глибина, міцність), усвідомленість знань (самостійність суджень, доказовість окремих положень, постановка проблемних питань), цікавість до професійної та педагогічної теорії (читання професійної літератури, участь у методичній, науково-дослідній роботі) [2; 89]. Ці ж критерії можна використовувати для визначення й результативності роботи студентів у ВНЗ.

Під час оцінювання індивідуальної або групової роботи та під час взаємооцінювання слухачами один одного мають також враховуватися цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність відповідей тощо); осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність знань (якість знань); ступінь сформованості загальних та професійних умінь та навичок; вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки (рівень володіння розумовими операціями); вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези (досвід творчої діяльності; самостійність оцінних суджень) [4].

Специфічними ж критеріями під час оцінювання слухачів-медиків на практичних заняттях вважаємо врахування кількості дій, що відтворюються лікарем у процесі виконання певного вміння; їх послідовність; якість виконання кожної дії; час, який витрачається на виконання дій. Загальновідомо, що кількість дій, виконуваних лікарем, свідчать про повноту, стійкість професійного вміння, а їх послідовність і якість є відображенням усвідомленості професійних умінь.

Вивчивши та узагальнивши різноманітні підходи до вибору критеріїв оцінювання ми обрали як найбільш придатні у системі післядипломної освіти:

1) **якісні:** (*оцінка стану* відповідності нормативу) – оцінка, що порівнює знання, уміння й навички слухача з нормативами і зі знаннями, уміннями і навичками інших слухачів, вона відображає реальні результати рівня навченості; *оцінка розвитку* – оцінка, яку виставляють за позитивну зміну стану знань, умінь, навичок слухача, що передбачає повне засвоєння даних знань, умінь і навичок, що не дає слухачеві права вибору виконуваного завдання, вона не порівнює слухачів між собою, а фіксує розвиток (зміну стану) кожного)

2) **організаційні** «*добровільна оцінка*» – оцінка, яку виставляють слухачеві за його проханням або за бажанням; вона може бути оголошена конфіденційно; *оцінка поточна* – оцінка, що передбачає оцінювання часткового (елементарного, фрагментарного) знання, умінь і навичок).

Зазвичай практичні та семінарські заняття зі слухачами у закладах післядипломної освіти проходять з використанням інтерактивних технологій. Вони дозволяють в неформальній атмосфері обговорити актуальні питання. У той же час викладачі, які застосовують інтерактивні технології для опрацювання важливого матеріалу, відчувають труднощі в оцінюванні слухачів. У такому випадку педагогу можна рекомендувати розробити стратегію оцінювання, яка буде відповідати меті та завданню заняття. Процес розробки підходів до оцінювання включає такі дії: визначення мети заняття, вибір критеріїв оцінювання, визначення мети і способу оцінювання, а також треба визначитися зі шкалою оцінювання заняття (п'яти-, десяти- або стобальна). За інтерактивного оцінювання (оцінювання на ігрових, тренінгових заняттях тощо) можуть бути використані такі критерії, як активність учасників, дотримання правил та регламенту, чіткість викладу думки, аргументованість відповідей тощо.

Не завжди участь слухача у інтерактивному занятті можна оцінити за допомогою балів, оцінок. Існує та активно застосовується у закладах післядипломної освіти і так зване вербальне оцінювання, найбільш ефективними формами і прийомами якого є схвалення, погодження, розгорнуте словесне оцінювання та навіть зрідка можливе застосування ігрової оцінки (нагородження переможців, учасників гри різними ігровими атрибутами), що задає підсумковому етапу заняття позитивної атмосфери.

Найголовніше, про що маємо пам'ятати у процесі роботи зі слухачами, це про неприпустимість застосування на будь-яких заняттях порівняльного підходу, що виявляється в оцінюванні не тільки знань, умінь й навичок, а індивідуальних якостей і рис особистості слухача. У такому разі порушується, так зване, золоте правило оцінювання: не оцінювати особистість у цілому, а окремі її дії, акти поведінки тощо. Цей підхід абсолютно не прийнятний у дорослій аудиторії, де кожен учасник має власний сталий соціальний статус. Найдоцільніше у нашому випадку поєднувати нормативний критерій із особистісним підходом.

Інноваційною, ефективною та неупередженою формою підсумкового оцінювання навчальних досягнень слухачів, що добре зарекомендувала себе упродовж останніх років, є комп'ютерне тестування у режимі online, що проводиться після закінчення циклу за допомогою електронної системи управління навчанням Moodle за адресою moodle.med.edu.ua. Рівнозначні за складністю варіанти тестових завдань слухачі проходять за визначений час, відразу після закінчення роботи над тестами отримуючи результат у балах. Така форма контролю забезпечує дотримання всіх схарактеризованих критеріїв оцінювання.

Висновки. Отже, для визначення ефективності процесу навчання у закладах медичної післядипломної освіти та оцінювання результатів навчальних досягнень слухачів було обрано когнітивний і практиологічний критеріїв. Визначили ряд специфічних особливостей критеріїв оцінювання у закладах післядипломної освіти, якими є врахування кількості дій, що відтворюються лікарем у процесі виконання певного вміння; послідовність дій; якість виконання кожної дії; час, який витрачається на виконання дій. Найбільш ефективними для проведення семінарських та практичних занять у системі медичної післядипломної освіти є інтерактивні технології, участь у таких заняттях слухачів оцінюється за чітко визначеною викладачем

стратегією та шкалою оцінювання. Так зване вербальне оцінювання також активно застосовується викладачами у закладах медичної післядипломної освіти. Аналіз практики засвідчив, що найдоцільніше при оцінюванні знань, умінь і навичок слухачів у закладах медичної післядипломної освіти поєднувати нормативний критерій із особистісним підходом.

Література

1. Бендера І. М. Комплексний облік навчального процесу у вищих закладах освіти / І. М. Бендера // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Укр. інж.-пед. акад., 2009. – Вип. 22-23. – С. 38–45.

2. Зубко А. М. Моніторинг ефективності навчального процесу як основоположний принцип перепідготовки педагогів у закладах післядипломної освіти / А. М. Зубко // Педагогічний альманах : Збірник наукових праць. – Херсон : РПО, 2011. – Вип. 9. – С. 88–93.

3. Колос К. Р. Дидактичні вимоги до комп'ютерноорієнтованого середовища закладу післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / К. Р. Колос // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013 р. – Том 35, № 3. – Режим доступу:<http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/834/619>.

4. Нікіфорова Н.І., Цимбаліст К.Ю. Оцінка ефективності командної роботи / Н.І. Нікіфорова, К.Ю. Цимбаліст – Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/>

5. Терещенко Н. В. Методична розробка інтелект-карти в процесі вивчення дисципліни «Політологія» // Індивідуалізація навчального процесу як провідна складова модернізації вищої економічної освіти. (зб. матеріалів науково-методичної конф. 31 січня – 2 лютого 2006 р. У 2-х томах.: Т. 2. КНЕУ; К; 2006. – С. 331-332.

6. Чолій С. Активні методи оцінювання при викладанні психологічних дисциплін / М. Б. Кліманська, С. М. Чолій // Освіта регіону. – № 3. – 2014. – С. 119–130.

7. Шендерук О.Б., Пермінова В.А. Проблемні ситуації і способи їх створення на заняттях іноземної мови / О. Шендерук, В. Пермінова // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Philologia/24815.doc.htm